

Szelektív információterjesztés

A korábban hagyományos módszerű szolgáltatást 1978-ban gépesítették. A 40 témakörben évente 6 alkalommal szolgáltatott tételeket szakemberek ellenőrzik. A visszajelző lapon a felhasználók feltüntethetik, hogy a kapott anyagot miként ítélik meg. Ennek alapján, ha kell, változtatnak az egyes profilokon.

A szolgáltatás felhasználóinak köre némileg eltér a többi szolgáltatásétól: főiskolai hallgatók nem veszik igénybe, viszont az előfizetők között több a tudományos könyvtár, mint az egyéni igénylő.

Az egyéni kívánságra kialakított témakörök mellett 6 általános témakört is bevezettek ebbe a szolgáltatásba, mégpedig: nyelvészet, adatfeldolgozás és tájékoztatás, információs hálózatok, üzemgazdasági szempontok a tájékoztatásban, terminológiai kérdések, osztályozáskutatás és teaurusz. Ezeknek a témaköröknek jelenleg 80 előfizetője van.

Könyvtári szolgáltatások

A ZDOK egyben nyilvános szakkönyvtár, ahol az olvasótermek és a kölcsönzés mellett a másolószolgálatot is igénybe lehet venni. A havonta mintegy 170 látogató elsősorban a ZDOK-kal egy épületben működő Dokumentációs Tanintézet hallgatói közül kerül ki.

/PORT, J.: Das Dokumentationszentrum für Informationswissenschaften (ZDOK) der Deutschen Gesellschaft für Dokumentation und seine Dienstleistungen = DFW Dokumentation Information, 26. köt. Sonderheft zum Deutschen Dokumentartag, 1978. p. 11–13./

(Dezső Zsigmondné)

Környezetvédelmi információs rendszer Indiában

Annak ellenére, hogy a fejlődő országokban a környezet kérdései másképpen jelentkeznek, mint a fejlett ipari országokban, a környezet védelme, megfelelő kialakítása Indiában is rendkívül súlyos probléma. Itt elsősorban nem az ipari szennyezéstől, rombolástól kell óvni a környezetet, hanem abból a célból kell javítani, átalakítani, hogy megfelelő életkörülményeket (vizet, élelmet, védelmet stb.) biztosítson a lakosságnak. Elsősorban ez az oka annak, hogy India tudományos–műszaki információs rendszerének (National Information System on Science and Technology, NISSAT) részét képezi egy környezetvédelmi információs rendszer kiépítése is.

A „környezet” multidiszciplináris és határterületi fogalom. Indiában nincsen egyetlen olyan központi szerv sem, amely az összes környezettel kapcsolatos tevékenységet felügyelné; a felelősség különféle minisztériumok, bizottságok, kutatási és felsőoktatási intézmények között oszlik meg.

Még bonyolultabbá válik a helyzet, ha a következő, az állami szintet vizsgáljuk. A környezet ugyan átfogó, országos érdekeltségű kérdés, azonban olyan fő vonatkozásai, mint a földterület, vízháztartás stb., államonként különbözőek. A cél természetesen az, hogy a központi szintű döntések állami szinten is elfogadhatók és adaptálhatók legyenek.

A környezetvédelmi információs rendszer kiépítése a Tudományos és Műszaki Minisztérium (Department on Science and Technology, DST) feladata lesz. Környezetvédelmi Tervezési és Koordinációs Részlege (Environmental Planning and Co-ordinating Division) a legfőbb központi környezetvédelmi szervezetnek, az Országos Környezetvédelmi Tervezési és Koordinációs Bizottságnak (National Committee on Environmental Planning and Coordination) műszaki titkársági feladatkörét látja el.

A DST tervei szerint a kialakítandó rendszernek a külföldi rendszerekkel is kapcsolatban kell állnia, nevezetesen más nemzeti rendszerekkel, valamint néhány nemzetközi rendszerrel, mindenekelőtt az UNEP (United Nations Environment Program) IRS (International Referral System) és GEMS (Global Environmental Monitoring System) elnevezésű rendszereivel.

A NISSAT programjában a környezetvédelmi rendszer a gazdasági információs rendszerrel együtt egyike lesz a kilenc tervezett és egymással kompatibilis ágazati rendszernek.

Az UNEP IRS rendszer nemzeti központjával nemrégiben a DST-t jelölték ki. E nemzeti szerv fejlesztése és működése hasznos irányadó lesz a felhasználók információs szükségletei természetének megismerése, végső soron az egész rendszer kiépítése tekintetében. A rendszer tervezését megelőzően azonban meg kell határozni a rendszer potenciális felhasználóit, a rendszer lényeges összetevőit és funkcióit.

Mint bármely információs rendszer, így a környezetvédelmi rendszer esetében is igen fontos a különböző felhasználói csoportok elkülönítése. Más és más jellegű információra van szükségük a döntéshozó szakembereknek, az ipari vállalkozóknak, a kutatóknak stb., de mindig van közös érdeklődési terület is. A rendszernek hosszú távon természetesen a specifikus igényeket is ki kell elégítenie, kezdetben azonban az átfogó, közös igényekre fog koncentrálni.

Ami a funkciókat illeti, a rendszernek elsősorban a következőket kell biztosítania:

széles körű információs bázist és megfelelő keresési, karbantartási és feldolgozási eszközöket;

lehetőségeket az esetlegesen beavatkozást igénylő területek fejlesztésének megismerésére, a döntések hatásának mérésére.

A teljes fejlesztést *három szakaszban* kell végrehajtani:

- a) előzetes (felmérő) kutatások (felmérés, megvalósíthatóság);
- b) információs bázis létrehozása;
- c) az információfeldolgozás és szolgáltatás technikai eszközeinek kifejlesztése.

a) *A felmérő kutatás (reconnaissance study)* célja az információs igények felderítése és a jelenleg előállított információk jellemzőinek megismerése. A végső cél az igények mennyiségét és minőségét tükröző jegyzék összeállítása típus, periodicitás és visszacsatolási szükségletek szerint. E jegyzéket a rendszer potenciális felhasználóival készített interjúk útján kívánják elkészíteni.

E munkálatokban jelentős szerep jut a már több államban létrehozott *Állami Környezetvédelmi Bizottságoknak (State Environmental Committees)*, amelyek elsőrendű feladata lesz a jelenlegi információtipusok felmérése és az illető államot érintő problématerületek prioritásának a megállapítása.

A DST az információs helyzetképet felmérő tanulmányokkal egyidőben *előzetes (pilot) projektet* indít a Környezetvédelmi Tervezési és Koordinációs Részleget ellátó információs rendszer tervezésére.

A fejlesztés első szakaszához tartozik még egy ún. *megvalósíthatósági tanulmány (feasibility study)* elkészítése is, amely a rendszer követelményeit, szerkezetét és az információs tevékenység költségeit hivatott dokumentálni.

b) *Az információs bázis létrehozásának* szakaszai a következők:

- a) prioritások megállapítása;
- az adatgyűjtő rendszer szabványosítása és az információáramlás optimális irányainak kialakítása.

A prioritások megállapításában a döntő szerep ismét az Állami Környezetvédelmi Bizottságoknak jut, mivel ezekben képviselve vannak a különféle felhasználói rétegek. E feladat megoldásához hasznos lehet a delfi módszer is.

A rendszer szerkezetét *alrendszerek kiépítésével* célszerű kialakítani. A következő típusú alrendszerek jöhetnek számításba:

- állami alrendszerek;
- problématerületekre (levegő, víz stb.) orientált alrendszerek;
- problématerületek földrajzi megoszlás szerint;
- ágazati alrendszerek (közlekedés, mezőgazdaság, építéset stb.)

Bár önmagában egyik alternatíva sem kielégítő, az *optimális megoldásnak az államok szerinti alrendszerek*

kiépítése tűnik, mert csak e szinten lehet az információáramlás megfelelő irányítását megoldani. Így az első feladat a már meglévő Állami Környezetvédelmi Bizottságok mintájára további bizottságok alakítása. Az állami alrendszereket nem szabad csak a központi irányítás felé közvetítő állomásoknak tekinteni; teljes mértékben ki kell elégíteniük a különféle állami környezetvédelmi szervek igényeit is. Mivel a környezetvédelmi problémák általában helyi jellegűek, és a velük kapcsolatos döntéseket az egyes államok hozzák, az állami rendszerek szinte fontosabbak, mint a központi rendszer.

A rendszert ellátó fő információforrások a környezetrel foglalkozó kutatóintézetek lesznek (National Environmental Engineering Research Institute, Forest Research Institute stb.).

A társadalmi és gazdasági jellegű információk fő központja a *Központi Statisztikai Szervezet (Central Statistical Organization)*; az *Indiai Népszámlálási Hivatal (Census of India)*; a tervezési, politikai információk gyűjtője a *Tervezési Bizottság (Planning Commission)* és az ágazati minisztériumok sora.

Az Indiában előállított információkon kívül – mint már a tervezéssel kapcsolatban említettük – a központi információs szervek külföldi szolgáltatásokat (IRS, GEMS) is felhasználnak.

A rendszernek – az elképzelések szerint – *számítógépes technikára kell alapulnia*, az automatizálás tervei azonban még nem készültek el.

c) A fejlesztés harmadik szakaszáról, a megfelelő *információterjesztési formákról* és az ehhez szükséges software kifejlesztéséről még korai lenne beszélni. A prioritások megállapításának és az információáramlási irányok kialakításának hatalmas feladata után e szakasz munkálatai már nem fognak különösebb nehézséget jelenteni.

/LAHIRI, A.: *Towards an information system on environment = Library Science with a Slant to Documentation*, 15. köt. 1. sz. 1978. p. 8–12./

(Novák István)

Az „Elektronika”, automatizált tudományos–műszaki információs rendszer

Az *Elektronika* információs rendszert – egységes ágazati rendszerként – az *Elektronika Központi Tudományos Kutatóintézet (Central'nij naucsno-issledovatel'szkij insztitut, CNII „Elektronika”)* fejlesztette ki, és működteti 1974 óta.

Üzemszerű működésben a következő jellemzőket és paramétereket érte el: évente 28–30 ezer dokumentum